

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗМ В УПРАВЛІННІ СОЦІАЛЬНО – ЕКОНОМІЧНИМИ СИСТЕМАМИ: ПРОБЛЕМИ, НАПРЯМИ РОЗВИТКУ

Гудзинський О.Д., д.е.н., професор кафедри менеджменту ім. проф.
Й.С. Завадського

Гуренко Т.О., к.е.н., доцент кафедри обліку аналізу та аудиту
НУБіП України

В статті дана оцінка розвитку інституціоналізму як системної цілісності в сучасних умовах трансформаційних перетворень. Виявлені проблеми в забезпеченні гармонійної збалансованості складових інституціонального забезпечення сталого розвитку соціально - економічних систем. Обґрунтовано методологічний підхід до формування інститутів адекватних новим задачам динамічного їх розвитку.

Ключові слова: інституціоналізм, розвиток, система, економіка, управління, економічні відносини.

Постановка проблеми. Реформаторські перетворення, які охопили національну економіку в цілому і зокрема аграрний сектор, ускладнили систему відносин між суб'єктами економічної діяльності. Сформована система інститутів за своєю структурою і цільовою спрямованістю не повною мірою адаптована до нових задач реформаторських перетворень.

Несинхронність трансформаційних перетворень в економіці та в системі інститутів ускладнили систему відносин між суб'єктами діяльності. Потенційні можливості реформаторських соціально-економічних систем в повній мірі не використані. Виникли проблеми інституціонально-структурного забезпечення розвитку національних і галузевої економік та їх складових соціально- економічних систем.

Таким чином, обґрунтовується необхідність в перегляді існуючих і в розроблені нових методологічних підходів до формування і розвитку інститутів та управління ними в контексті гармонійної взаємодії екологічних, соціальних, та економічних складових в їх органічній єдності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема інституціонально-структурних перетворень в науковій літературі була і є об'єктом дослідження. Ряд наукових праць присвячені розв'язанню названої проблеми. Це праці таких науковців як: Дубініної М. В. [3], Лопатинського Ю. М.[4], Норт Д.[5], Чухно А.[6] та ін.

Обґрунтовані основні методологічні підходи формування інститутів регулювання економічних відносин між галузями та суб'єктами діяльності. Однак в сучасних умовах відбулися корінні зміни в структурі та в напрямках розвитку соціально-економічних систем. Виникла об'єктивна необхідність

розробки нової парадигми формування та забезпечення розвитку інститутів регулювання соціально - економічних відносин між суб'єктами діяльності .

Метою дослідження є розробка нової парадигми формування системи інституціонального забезпечення сталого розвитку соціально - економічних систем.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інституціоналізм як система виступає основним регулятором відносин в системі: соціальних, соціально-трудових, власних, владних, власно-владних, системно-економічних. Сила його впливу залежить від гармонійної збалансованості складових інституціональних систем як цілісностей, іншими та цілями розвитку соціально-економічних систем в горизонтальних і вертикальних комунікаційних зв'язках. Серцевиною таких відносин та забезпечення гармонійної єдності виступає інтерес – суспільства в цілому, галузі, територіального регіону як цілісних систем, поселенських мереж, функціонуючих виробничих та обслуговуючих утворень в єдиній системі цільових соціально – економічних програм. Інтерес пронизує усю систему відносин: між суб'єктами соціального середовища, які виникають і розвиваються при взаємодії суб'єктів діяльності в процесі створення, розподілу і споживання матеріальних благ; між соціальними об'єктами та природою; між складовими економічної системи.

В основі таких відносин – забезпечення єдності інтересів екологічного, соціального та економічного спрямування. В реальній практиці існуюча система сформовано – діючого інституціоналізму не реалізує вище зазначену вимогу. Пріоритет економічній складовій в системній тріаді екологічного, соціального та економічного спрямування порушує гармонію у відносинах між ними, що породжує кризові явища як в самій тріадній цілісності, так і безпосередньо в кожній із її складових. Це проявляється в кількісно-якісних параметрах екологічного, соціального і економічного потенціалів, які прямують до пониження їх рівнів. Внаслідок такого підходу знижується рольова функція інститутів, які потенційно повинні здійснювати активізаційні, регулюючі, обмежуючі функції правового та економічного спрямування. Значно послаблена роль інститутів, які формують інтелектуальний потенціал з новими якостями згідно вимог названого нами тріадного підходу в контексті екологічних, соціальних, економічних взаємодій. Цьому недостатньо сприяють інститути сімейного, освітянського, соціально-громадського та бізнесового спрямування. Етичність бізнесу в аграрному секторі економіки знаходиться на досить низькому рівні. Понижує цей рівень в системі необґрунтований системоутворюючий критерій бізнесової діяльності з орієнтацією лише на максимізацію прибутку. Такий підхід не є перспективним в стратегічному розвитку бізнесових підприємницьких структур сільськогосподарського спрямування. Не одержує достатнього розвитку науковий підхід з орієнтацією на формування та раціонального використання потенційних можливостей як галузей, так і господарюючих структур аграрного сектора економіки. Це проявляється в несистемному і некомплексному підході при формуванні систем управління

інноваційно-стратегічного управління в контексті здійснення динамічних трансформаційних перетворень – реформаторських, реструктуризаційних та ін. Залишається проблемою забезпечення єдності інтересів в галузевому та територіальному розвитку. Нерозвинутість інституціональних інфраструктурних складових, розбалансованість у формах власності (державною та приватною) ускладнюють цю проблему. Зміна органічної будови капіталу від одиниці і більше при несистемному підході до розвитку інституціональних перетворень в соціально-економічних сферах підсилює негативні тенденції на ринку праці.

Порушені структурні пропорції в розвитку галузей, регіонів, поселенських мереж сільських територій [1]. Сировинний характер суб'єктів діяльності експортної орієнтації аграрного сектора економіки не сприяє забезпеченню гармонійної збалансованості еколого-соціо-економічної системи як цілісності. Домінує економічна орієнтація сировинного спрямування. Остання покладена в основу формування і відповідних їй цілям механізмів та системи інституціонального забезпечення реалізації програми дій. При такому підході домінує оперативна економічність, а не системно-комплексна стратегічна доцільність, обґрунтованою з позицій сталого динамічного розвитку суб'єктів діяльності в гармонійній єдності екологічних, соціальних та економічних складових [2].

В часовому вимірі інституційно-структурна трансформація відстає від нових цілей і задач, які диктуються зовнішнім конкурентним середовищем. Упереджувально-динамічній, інституційно-структурній трансформації поточного і особливо стратегічного спрямування не надається пріоритетності, що значно знижує потенційні можливості суб'єктів діяльності при реалізації задач цільових програм. Особливо це проявляється в глобальних доленосних рішеннях приватизаційного спрямування.

Виникли проблеми гармонізації відносин в системі:

- ✓ власних по лінії раціонального співвідношення державної та приватної власності;
- ✓ малого бізнесу в плані забезпечення оптимального співвідношення суб'єктів діяльності виробничого і обслуговуючого спрямування;
- ✓ інтересів між суб'єктами власності основного і інтелектуального капіталу;
- ✓ функцій, обов'язків, відповідальності з одного боку та ресурсами, правом і владою з другого;
- ✓ інтеграційними процесами та процесами, пов'язаних з розподілом праці, що значно підвищило долю трансакційних витрат в собівартості продукції та в ціні товару;
- ✓ взаємодії акціонерів - безпосередніх працівників, які створюють матеріальні блага, і суб'єктами дивідендного спрямування, які не приймають участі у виробничому процесі;
- ✓ державних, регіональних, та територіальних інститутів;

✓ збалансованого розвитку та адаптованості інститутів за функціональними напрямками їх цільової спрямованості стратегічної, поточної, оперативно-тактичної орієнтації;

✓ інтелектуалізації суспільних, виробничих та економічних відносин тощо.

Проблема інтелектуалізації в розвитку аграрно промислового комплексу АПК і, зокрема аграрного сектору економіки, є домінуючою і в перспективі – вирішальною. Її розв'язанню повинна сприяти сформована система, яка охоплює: нову парадигму побудови системи підготовки кадрів в вищих навчальних закладах науково-навчального спрямування; проєктантів системи та системних аналітиків (фахівців економічних профілів); інститути діагностично-аналітичного спрямування, систематизації та матеріалізації наукових ідей, інтегрованого прогностичного системного передбачення сталого розвитку як національної економіки, так і її підсистем, в контексті гармонізації екологічних, соціальних, та економічних складових.

Важливою складовою результативності діяльності соціально-економічних систем є формування, упереджувальна трансформація та адаптація інститутів до змін у зовнішньому середовищі в усіх складових інституціонального забезпечення динамічного їх розвитку.

Формування і розвиток інститутів як системної цілісності пропонуємо здійснювати за напрямками їх цільової спрямованості та класифікаційними ознаками:

✓ загально-системного характеру;
✓ функціонально-забезпечуючого спрямування;
✓ формування та розвитку потенціалів;
✓ регулювання формальних та неформальних відносин;
✓ саморозвитку, самоорганізації, соціально-економічних систем;
✓ формування та розвитку власно-владних, соціально-трудова, об'єктно-об'єктних, суб'єктно-суб'єктних відносин, вертикально-горизонтального спрямування;

✓ регулювання експортно-імпортних процесів та ін.

В сучасних умовах розширення міждержавних зв'язків, здійснення інтеграційних внутрішньосистемних та глобальних процесів набуває великого значення система забезпечення організаційного розвитку соціально-економічних суб'єктів діяльності через розвиток цінностей, організаційної культури, культури організації, організаційної взаємодії, та організаційної поведінки, організаційного клімату та управлінського профілю. Рівень сформованості та здатності соціально – економічних систем забезпечувати динамічний розвиток названих інститутів визначатиме рівень цивілізованості суб'єктів діяльності та їх потенційні можливості реалізовувати цільові програми з достатньо високою результативністю. Таким чином, лише системний і комплексний підхід до формування та забезпечення розвитку інститутів в їх системнозбалансованій цілісності дозволить на гармонійній основі упереджувально створювати в часовому просторі передумови результативного функціонування соціально- економічних утворень.

Висновки. 1. В сучасних умовах радикальних трансформацій одержали розвиток тенденція розбалансованості в інституціональних складових забезпечення ефективного функціонування соціально-економічних систем як цілісностей.

2. Виникли проблеми організаційного, правового, економічного спрямування у формуванні інститутів як цілісних гармонійних систем.

3. Запропоновані методологічні підходи до формування інститутів на системно-комплексних засадах сприятимуть підвищенню рівня обґрунтованості створюваних передумов забезпечення динамічного розвитку соціально-економічних формувань та підвищення ефективності управління їх сталим розвитком.

Список використаних джерел

1. Гудзинський О.Д. Управління формуванням конкурентоспроможного потенціалу підприємств (теоретико-методологічний аспект): монографія/ О.Д. Гудзинський, С.М. Судомир, Т.О. Гуренко. – К. : ІПК ДСЗУ, 2010. – 212 с.

2. Гудзинський О.Д. Система менеджменту інституціональної трансформації економіки України (теоретико-методологічний аспект): колективна монографія / [О.Д.Гудзинський, С.М.Судомир, Ю.С.Гудзинська та ін.]; за заг. ред. О.Д. Гудзинського – К. : ТОВ «Аграр Медіа Груп», 2012. – 771 с.

3. Дубініна М. В. Сучасний стан та інституціональні перспективи розвитку аграрного сектору регіону / М. В. Дубініна // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. — Мелітополь, 2012. — № 2. — С. 117—124.

4. Лопатинський Ю.М. Трансформація аграрного сектора: інституціональні засади / Ю.М. Лопатинський . – Чернівці: Рута, 2006. – 344 с.

5. Норт Д. Институциональные изменения: рамки анализа / Д.Норт // Вопросы экономики. 1997. . – №3

6. Чухно А. Институционализм: теория, методология, значения / А. Чухно // Экономика Украины. – 2008. – № 6. – С. 4-11.

Гудзинский О.Д., Гуренко Т.А.
Институционализм в управлении
социально - экономическими
системами: проблемы, направления
развития

В статье дана оценка развития институционализма как системной целостности в современных условиях трансформационных преобразований. Выявленные проблемы в обеспечении гармоничного сбалансированности

Gudzunskyi O.D., Gurenko
T.O. Institutionalism in the
management of socio -economic
systems: problems, ways of
development

The article assesses the development of institutionalism as a systemic whole in modern conditions of transformational change. Problems in ensuring the harmonious balance of the components of the institutional

составляющих институционального обеспечения устойчивого развития социально - экономических систем. Обоснованно методологический подход к формированию институтов адекватных новым задачам динамического их развития.

Ключевые слова: институционализм, развитие, система, экономика, управление, экономические отношения.

support for sustainable development of socio - economic systems. Justified methodological approach to the establishment of institutions adequate to the new tasks and dynamic development.

Keywords: institutionalism, development, system economics, management, economic relations.